

AZ AMATŐR MŰVÉSZETI MOZGALMAK HELYZETÉNEK VÁZLATOS ÉRTÉKELÉSE

Az 1980-as évek végéig az amatőr művészeti mozgalmak helyzete mind a szervezeti kereteket, mind a működés feltételeit, mind pedig a képzés és a szakmai minősítés helyzetét illetően viszonylag egységesnek volt mondható. Természetesen az egyes művészeti ágak sajátos, speciális feltételrendszere folyamatosan változott, s alapvetően befolyásolták azok a szakmai és szervezeti keretek, amely között az egyes csoportok működtek. Általánosan jellemző volt, hogy az ún. amatőr művészeti csoportok művelődési házak művészeti együtteseiként tevékenykedtek, a működési feltételeket, szervezési feladatokat az intézmények biztosították, szervezték a minősítéseket, a bemutatkozásokat, a hazai és külföldi fellépéseket. Az általános- és középiskolák a felnövekvő nemzedék művészeti együtteseinek biztosították a szervezeti kereteket. Ugyanakkor az is természetesnek mondható, hogy a vitathatatlanul kiváló eredmények, hazai és nemzetközi sikerek mellett sok-sok probléma és ellentmondás is jellemezte a mozgalmakat.

A '80-as évek végén, a '90-es évek elején alapvető strukturális változások figyelhetők meg az öntevékeny művészeti mozgalmak életében. Ezen változások általánosan összefoglalható jellemzői a következők:

- a működési feltételek rosszabbodása,
- a helyi csoportok egyesületté, alapítványi alakulása (ezt a folyamatot számtalan esetben a pályázati rendszerek erősítették illetve siettették, ugyanis a művészeti egyesületek, alapítványok a támogatás során prioritást élveztek),
- az intézményi háttér támogatási feltételrendszerének csökkenése, a megyei intézmények koordináló szakmai tevékenységének egyenetlensége mellett folyamatosan megalakultak a regionális, országos szakmai érdekképviseleti szervezetek, egyesületek és szövetségek,
- a korábbi ellenzéki, politikai szerepkör megszűnése,
- a minősítés korábbi rendszerének átalakulása,
- a képzési keretek megváltozása.

Ezeknek az öntevékeny csoportoknak a működési feltételeiben bekövetkezett alapvető változások más és más módon befolyásolták az egyes művészeti ágak helyzetét. Mindenképpen fontos és pozitív eredmény, hogy a működő csoportok, együttesek sorsának alakulását a résztvevők saját maguk alakítják, a saját kapcsolatrendszerük, szervezőmunkájuk eredménye lehet a közvetlenül is érezhető működési feltételrendszer javulása, rossz esetben a feltételrendszer romlása. Ugyanakkor esetlegesebbek lettek a pályázati támogatások, az egyes csoportok munkájának a szakmai megítélései, a csoportvezetők képzése és azok elismerése.

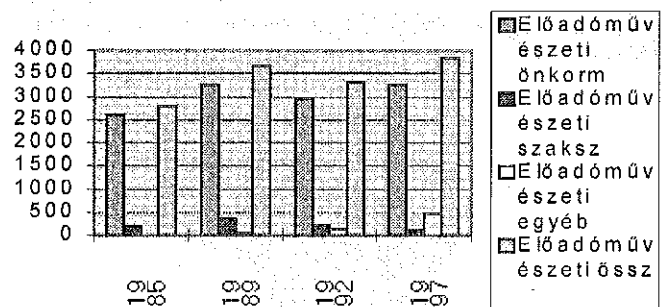
Az csupán vázlatosan jelzett, alapvető változások indokolják, hogy áttekintsük és megvitassuk a közművelődés művészeti mozgalmainak helyzetét, tudatosítsuk eredményeit és minden érdekelttel együttműködve határozzuk meg az elkövetkező időszak feladatait.

Hogyan érhetjük tetten a változásokat a statisztikai adatok tükrében? Nehéz az utolsó csaknem másfél évtized statisztikai adatainak az összehasonlítása. Egyértelmű véleményt, il-

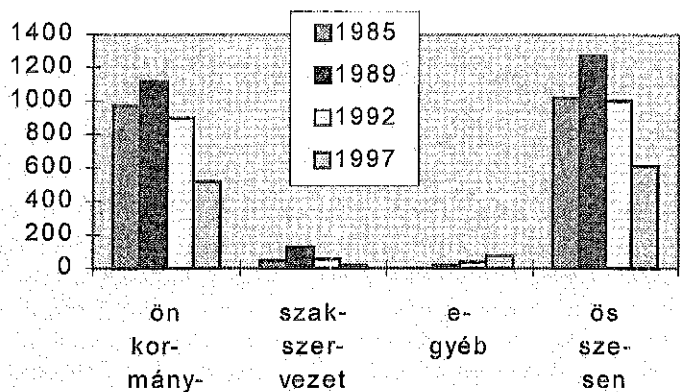
letve következtetést nem vonhatunk le, mivel az adatok csupán a művelődési otthon jellegű intézmények tevékenységi mutatói. Míg 1985–1990 között a tevékenység jelentős része ezekben az intézményekben folyt, viszonylag könnyű volt a változásokat nyomon követni. A '90-es évek első felében a már korábban is jelzett strukturális változások nem követhetők egyértelműen a jelenlegi statisztikai rendszerünkben. Miután több együttes egyesületté vált, de működésének színhelye a tapasztalatok alapján továbbra is a művelődési otthon, de ez már nem mint az intézmény művészeti együttese kerül be a statisztikába, hanem mint külső szervezet, amelynek működési színhelye a művelődési intézmény, s az ott dolgozó munkatárs továbbra is munkaköri feladatoként segíti a csoport munkáját. De természetesen – elsősorban a városokban – vannak olyan együttesek, amelyek elszakadtak az intézménytől és működési adataikra nehéz konkrétan rátalálni.

Mindezeknek a hiányosságoknak a figyelembevételével mégis hasznos áttekinteni a művelődési intézményekben folyó művészeti tevékenységet. Itt hangsúlyozni kell, hogy az intézményi mutatók a tényleges kép kialakításához ki kell egészülnenek az országos hatáskörű művészeti egyesületek, szövetségek adataival.

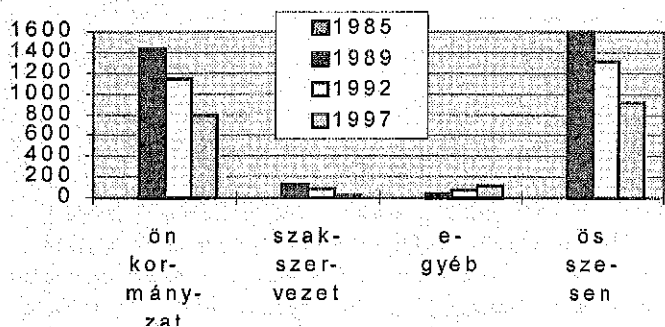
Az 1–3. sz. ábrák az amatőr művészeti csoportok számának alakulását mutatják szakáganként és fenntartóként. Egyértelműnek látszik, hogy az intézmények által működtetett előadóművészeti közösségek száma mind az önkormányzati intézményekben, mind pedig az ún. egyéb fenntartású intézményekben (egyházi, alapítványi, egyesületi stb.) növekedett, az 1992. évi visszaesést követően is. Megállapítható, hogy az előadóművészeti közösségek száma 1997-ben volt a legnagyobb. A vizuális- és az ún. egyéb művészeti közösségek száma viszont az önkormányzati és a szakszervezeti fenntartású intézményekben jelentősen csökkent. Az ún. egyéb fenntartású intézményekben számuk azonban valamelyest növekedett. Az ún. egyéb fenntartású intézményekben működő csoportok számának növekedése természetesnek mondható, mivel ezen intézménytípusok száma növekedett az elmúlt évtizedben. Ugyanakkor feltétlenül fontos feladatunk, hogy teljeskörű információnk legyen a szakszervezeti intézményekben megszűnt illetve más fenntartásba vett intézményben működő csoportokról. A negatív irányú változások a volt szakszervezeti intézmények esetében is természetesnek mondhatók, mivel az intézmények száma is csökkent a '90-es években.

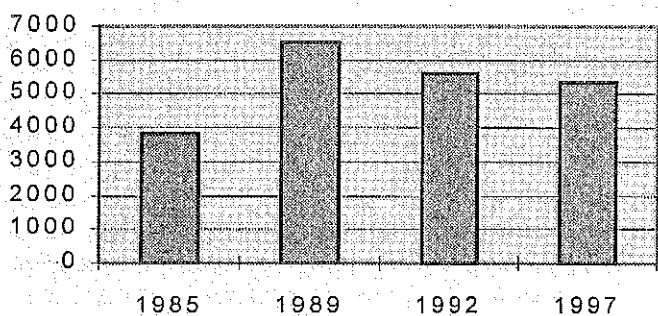
1. sz. ábra Az előadóművészeti közösségek számának alakulása 1985–1997 között

2. sz. ábra A vizuális művészeti közösségek száma 1985–1997. között

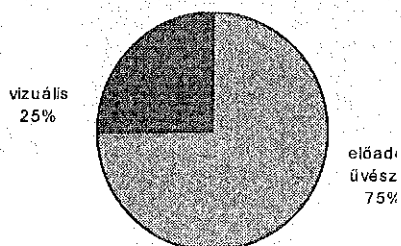

3. sz. ábra Az egyéb művészeti közösségek száma 1985–1997. között

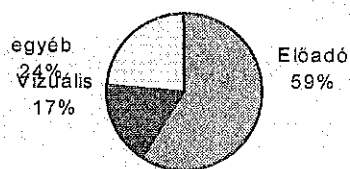

4. sz. ábra Az amatőr művészeti közösségek száma 1985–1997. között

Ugyancsak az előadóművészeti tevékenység megerősödését mutatják az 5–8. sz. ábrák is. Sajnos az 1985. év statisztikai adatai nem mindenben összehasonlíthatók a következő évek adatgyűjtésével, de az egyértelműen látszik, hogy az előadóművészeti csoportok aránya mindig domináns volt. Az 1989–92. között bekövetkezett aránycsökkenés – ami inkább a másik két szakterület átmeneti erősödésével volt magyarázható – 1997-re tulajdonképpen ismét 75%-os arányúvá vált. Ehhez természetesen hozzájárult a vizuális művészeti csoportok arányának jelentős csökkenése. Érdeemes lenne végiggondolni, hogy vannak-e, s ha vannak melyek azok a társadalmi okok, amelyek az előadóművészetek erősödését eredményezik.

5. sz. ábra Az amatőr művészeti mozgalom szakterületeinek aránya 1985-ben

6. sz. ábra Az amatőr művészeti mozgalom szakterületeinek aránya 1989-ben

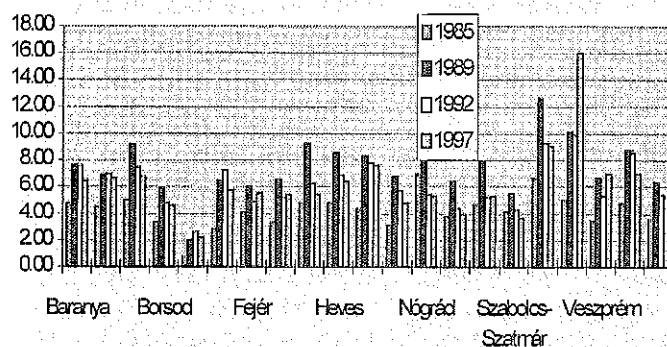
7. sz. ábra Az amatőr művészeti mozgalom szakterületeinek aránya 1992-ben

8. sz. ábra Az amatőr művészeti mozgalom szakterületeinek aránya 1997-ben

Összességében látható azonban (4. sz. ábra), hogy a művészeti csoportok száma a művelődési otthon típusú intézményekben csökkent a vizsgált időszakban.

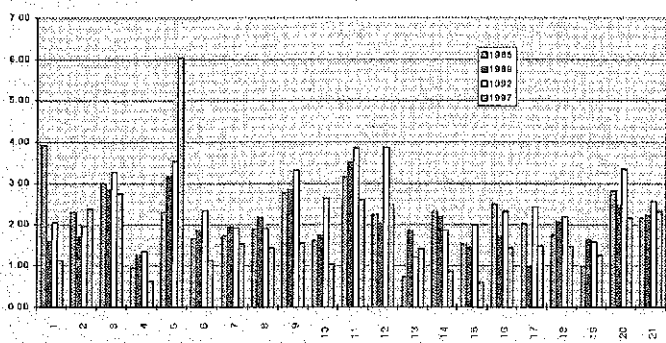
A 9. sz. ábra a művészeti csoportok számának változását megyei bontásban 10000 főre számítottan mutatja. Az ábrából egyértelműen látható, hogy 1997-re a tízezer főre vetített csoportok száma 4–6-ra csökkent a korábbi évek többségében 6–10 művészeti közösségével szemben. Ez alól két megye: Tolna és Vas kivételével, amelyek kiemelkedően magas számot mutatnak. Vas megyében számuk az utóbbi öt évben lényegesen megemelkedett.

9. sz. ábra A 10000 lakosra jutó művészeti közösségek száma megyei bontásban 1985–1997. között

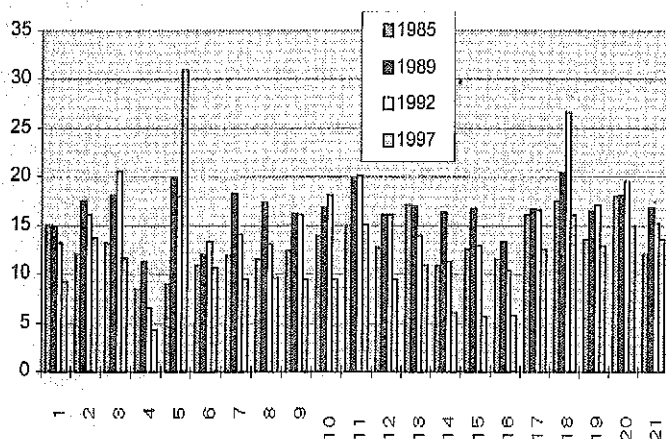
A művészeti mozgalmak tevékenységéhez szorosan hozzátartoznak a művészeti tanfolyamok is. A 10. sz. ábrán a művészeti tanfolyamok számának változása látható megyei bontásban 10000 főre vetítetten. Megfigyelhető, hogy a művészeti közösségek számában 1992-re csökkenés következett be, ugyanakkor a művészeti tanfolyamok száma egyértelműen növeke-

dett. (Érdekes, hogy a közösségek száma Budapesten 10000 főre vetítetten a legalacsonyabb, a művészeti tanfolyamok száma kiemelkedően magas, 10000 lakosonként átlag két tanfolyami csoporttal több, mint más megyékben.) Ugyanakkor az is feltűnő, hogy az 1997-re bekövetkezett csökkenés a vizsgált időszakban a legalacsonyabb számú művészeti tanfolyami képzést mutatja. Vannak megyék, ahol a tízezer főre vetített tanfolyami szám nem éri el az egyet (pl. Borsod-Abaúj-Zemplén, Pest és Somogy megyék), és a megyék egy negyedében pedig nem éri el a két tanfolyamot. Az intézményekben szervezett összes tanfolyamok száma (11. ábra) is hasonló képet, változási tendenciákat mutat.

10. sz. ábra Művészeti tanfolyamok száma megyei bontásban
10000 főre vetítve

Jelmagyarázat: 1.: Baranya, 2.: Bács-Kiskun, 3.: Békés, 4.: Borsod-Abaúj-Zemplén, 5.: Budapest, 6.: Csongrád, 7.: Fejér, 8.: Győr-Moson-Sopron, 9.: Hajdú-Bihar, 10.: Heves, 11.: Jász-Nagykun-Szolnok, 12.: Komárom, 13.: Nógrád, 14.: Pest, 15.: Somogy, 16.: Szabolcs-Szatmár, 17.: Tolna, 18.: Vas, 19.: Veszprém, 20.: Zala, 21.: Országos összes

11. sz. ábra Az összes tanfolyamok száma megyei bontásban
10000 főre vetítve

Jelmagyarázat: 1.: Baranya, 2.: Bács-Kiskun, 3.: Békés, 4.: Borsod-Abaúj-Zemplén, 5.: Budapest, 6.: Csongrád, 7.: Fejér, 8.: Győr-Moson-Sopron, 9.: Hajdú-Bihar, 10.: Heves, 11.: Jász-Nagykun-Szolnok, 12.: Komárom, 13.: Nógrád, 14.: Pest, 15.: Somogy, 16.: Szabolcs-Szatmár, 17.: Tolna, 18.: Vas, 19.: Veszprém, 20.: Zala, 21.: Országos összes

Az amatőr művészeti mozgalom egyes szakágai évente, rendszeresen bemutatkozási lehetőséget kapnak. Ezek a fórumok jó alkalmakat biztosítanak arra, hogy az adott szakterület fejlődését áttekinthessék, hogy képviselők megvitassák az aktuális szakmai kérdéseket, hogy számba vegyék működési feltételeiket, az anyagi támogatás lehetőségeit.

Ugyanakkor szükséges, hogy fórumot teremtsünk arra is, hogy az egyes szakterületek képviselői ismerjék és tudják a mozgalom egészének helyzetét, hogy számba vegyék a működési

feltételeket és lehetőségeket, hogy megismerjék egymás eredményeit és problémáit, hogy felvessék, megvitassák a mozgalom egészét érintő továbblépési lehetőségeket, hogy közös megoldási alternatívákat keressenek (pl. a képzés, a finanszírozás területén).

Az 1980-as évek közepén volt arra utoljára lehetőség, hogy mindezekről a kérdésekről az intézményekben dolgozó és a szakmai szervezetekben tevékenykedő szervezők, valamint a csoportvezetők gondolatot cseréljenek.

Az elmúlt csaknem másfél évtizedben tapasztalható szervezeti szerepmódosulások, a finanszírozás módjának változása, a képzés rendszerében bekövetkezett átalakulások szükségessé tették a párbeszédet, a véleménycserét. Mindezen indokok alapján a Veszprém megyei Közművelődési Intézettel együttműködve 1999. január 19–21-én Veszprémben, a Városi Művelődési Központban az amatőr művészeti mozgalom helyzetéről konferenciát rendeztünk.

A tanácskozás bevezető előadásában Kovácsné Bíró Ágnes a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztály osztályvezetője az államigazgatás szerepéről és a finanszírozás alapelveiről, a nemzetközi kapcsolatok szervezéséről, a nyilvánossági fórumok megteremtésének szükségességéről szólt.

Novák Ferenc, a művészeti mozgalmak helyzetéről, az öntevékeny művészeti tevékenység fontosságáról beszélt. Rendkívül sokoldalú, személyes tapasztalatokon alapuló véleményt mondott az amatőr és a profizmus vissza-visszatérően fellángoló vitájáról. Csupán néhány kérdés:

Milyen korlátai vannak az amatőrnek illetve profizmusnak? Hol a határ, létezik-e egyáltalán határ az amatőr és a profi művészet között? Megfogalmazhatók-e tartalmi különbségek? Milyenek az átjárás lehetőségei? Egyáltalán milyen személyiségi problémákat vet fel, ha valaki rendkívül magas színvonalú amatőr tevékenységének természetes következményeként „bekerül” az un. profi világba? Úgy gondoljuk, hogy a felvetődő kérdések komoly, végigbeszélésre, kibeszélésre érdemes problémákat vetnek fel, amelyekre az elkövetkező években feltétlenül vissza kell térnünk.

Géczi János költő, író, lapszerkesztő a peremhelyzetről sorakoztatott fel a művelődéstörténetből is ismert elgondolkodtató példákat arról, hogy a másság az évezredek során hogyan jelent meg a művészetekben. Egyáltalán a másság mennyiben volt a változás motorja. Természetesen felvetődik a másság és az érték vitájának kérdése is.

A konferencián szekcióbeszélgetésen mondták el a résztvevők a saját tapasztalataikat, a működés során felvetődő kérdéseiket a képzés helyzetéről, a nagyrendezvények szervezési gondjairól, az un. összművészeti fesztiválok terjedéséről és a kiadványok megjelenésének fontosságáról.

Talán az egyik legégetőbb problémacsoport a képzés helyzetének alapvető változása. Az érdeklődők népes tábora is rámutatott, hogy feltétlenül megoldandó feladatról van szó. A konferenciát szervező Magyar Művelődési Intézet munkatársai tájékoztatták a résztvevő kollégákat arról a műhelymunkáról, amely talán még ebben az évben többirányú megoldást adhat ezekre a kérdésekre. A pedagógusok művészeti csoportvezetését segíthetik az Intézet munkatársai által kidolgozott és a megyei közművelődési tanácsadást, szolgáltatást ellátó (megyei művelődési központok ill. jogutódai) intézményekkel a továbbképzési akkreditációs pályázatra beadott, modulokból építhető programok. A szakképzés 1993-ban kialakult rendszere megszüntette a Magyar Művelődési Intézet bizo-

nyitványkiadási jogát a művészeti területeken a közreadott alap- közép illetve felsőfokú, vagy A, B., C., kategóriás képzésekben. A képzés gyakorlatilag presztizsértékűvé vált. Ennek ellenére sok csoportvezető ill. művészeti vezető vesz részt az egyébként folyamatosan szervezett képzésben. A képzés legalizálását szolgálja az Intézet munkatársai által kidolgozott szakmai és vizsgakövetelmény-rendszer, amely a Művészeti vezető szakképesítés alapja. Ez a program jelenleg az egyeztetési szakaszban van.

A kiadványok megjelentetése kapcsán felmerülő probléma volt, hogy az elmúlt 5-10 évben esetlegesen kerültek kiadásra szakmai anyagok. Ez jelentősen nehezítette a napi munkát. Ezen a helyzeten mindenképpen változtatni szükséges. A Magyar Művelődési Intézet a Nemzeti Kulturális Alapprogramnál elnyert pályázatának egyik célkitűzése, hogy a közművelődés egészét érintő kiadványok megjelentetését segítse. Természetes, hogy ezen belül az amatőr művészeti mozgalom működéséhez szükséges alapvető fontosságú kiadványok megjelentetésére is sor kell, hogy kerüljön.

Az un. nagyrendezvények szervezése, egyeztetése rendkívüli körülmétekintést igényel. Feltétlenül szükséges lenne az egyes szakágak rendezvényeinek az összehangolása is.

Az összművészeti fesztiválokról folyó beszélgetés egyik fontos kérdése, hogy mikor mondhatjuk egy rendezvénysorozatról, hogy összművészeti. Melyek azok a megkülönböztető jegyek, amelyek alapján – akár egy pályázat értékelése alkalmából is – egyértelműen eldönthető a kérdés.

A konferencia egyik legfontosabb eseménye a művészeti egyesületek, szövetségek bemutatkozása volt. Az természetes, hogy a szervezetek már sokat hallottak egymásról, azonban konkrét tevékenységüket, terveiket természetes, hogy csak felszínesen vagy egyáltalán nem is ismerték. A konferencia hangulatát alapvetően meghatározta az a megfogalmazott együttműködési szándék, amely az intézmények és a művészeti civil szervezetek egymást feltételező munkáját hangsúlyozta. A művészeti egyesületek képviselői megfogalmazták azt a véleményüket, hogy az ilyen találkozókra szükség van, azok megrendezését évente meg kellene ismételni.

Természetesen vissza-visszatérő kérdés volt a finanszírozás, a működés anyagi feltételeinek átalakulása és sok esetben ellehetetlenülése. Lehetőséget biztosítottunk a párbeszédre a legnagyobb alapítványok képviselőivel. Ez jó alkalom volt arra is, hogy megismerjük azokat a pályázati kiírásokat, amelyek ebben az évben meghatározzák a működés lehetőségeit. A jelenlévők megfogalmazták ugyanakkor a pályázati támogatások esetlegeségét és nehezen tervezhetőségét. Az egyik fontos probléma, hogy a támogatási lehetőségek az év első hónapjaiban jelennek meg, a döntésről többnyire csak az év negyedik, ötödik hónapjában értesülnek a pályázók és a támogatások átutalása csak ezután, sokszor nyáron történik meg. Ezt a helyzetet csak nehezítik azok az adminisztratív megkötések, amelyek megnövelik a pályázók munkáját. Tehát sok esetben az első féléves rendezvények támogatása szinte lehetetlen. Ezekon a problémákon csak a pályázatok és a pályázók folyamatos párbeszéde enyhíthet.

